

II. ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΤΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

2. Ο Ηράκλειος και η δυναστεία του (610-717 μ.Χ.). Εσωτερική

μεταρρύθμιση και αγώνας επιβίωσης (σελ. 19-21)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Τι πρέπει να γνωρίζω για το κεφάλαιο (προφορικά)!

- ❖ Ποια προβλήματα παρουσιάζονται στο Βυζάντιο κατά το δεύτερο μισό του 6ου αιώνα και τις αρχές του 7ου αιώνα;
- ❖ Ποιες οι συνέπειες των προβλημάτων που παρουσιάζονται στο Βυζάντιο;
- ❖ Με ποιον τρόπο ο Ηράκλειος κατάφερε να αποτρέψει την κρίση;
- ❖ Ποιον τύπο ηγέτη αντιπροσωπεύει ο αυτοκράτορας Ηράκλειος;
- ❖ Έκοτρατείς Ηρακλείου – τι γνωρίζετε;
- ❖ Τι γνωρίζετε για τα «θέματα» και τον θεματικό στρατό;
- ❖ Τι γνωρίζετε για τα στρατιωτικά κτήματα ή «στρατιωτόπια»;
- ❖ Τι γνωρίζετε σχετικά με τις δικαιοδοσίες του στρατηγού;
- ❖ Τι γνωρίζετε για τον εξελληνισμό του Βυζαντίου (επίσημη γλώσσα, ρωμαϊκοί τίτλοι, σημασία);

Αφού μελετήσετε τις σελίδες 19-21 από το βιβλίο της «Μεσαιωνικής και Νεότερης Ιστορίας», καθώς και τα αντίστοιχα φύλλα εργασίας, να απαντήσετε στα πιο κάτω:

1. Να αντιστοιχίσετε τους όρους της στήλης Α' με τον αντίστοιχο ορθό όρο/φράση της στήλης Β'. Προσοχή: Στη στήλη Β' περισεύουν δύο (2) σημεία.

ΣΤΗΛΗ Α'	ΣΤΗΛΗ Β'
Α. Θεματικός στρατός	1. Μισθοφόροι
Β. Ηράκλειος	2. Ελεύθεροι αγρότες
Γ. Ακάθιστος ύμνος	3. Άραβες
Δ. Αρπαγή Τιμίου Σταυρού	4. Πέρσες
	5. Βασιλεύς πιστός εν Χριστώ
	6. Πολιορκία Κωνσταντινούπολης

Α.		Β.		Γ.		Δ.	
----	--	----	--	----	--	----	--

2. Να προσδιορίσετε αν το περιεχόμενο των πιο κάτω προτάσεων είναι σωστό ή λανθασμένο, γράφοντας τη λέξη «σωστό» ή «λάθος», δίπλα από κάθε πρόταση.

(α) Ο αμεσότερος κίνδυνος που απειλούσε το Βυζάντιο, όταν ο Ηράκλειος ανέβηκε στον θρόνο, ήταν οι Άραβες.....

(β) Ο αμεσότερος κίνδυνος που απειλούσε το Βυζάντιο, όταν ο Ηράκλειος ανέβηκε στον θρόνο, ήταν οι Πέρσες.....

(γ) Ο Ηράκλειος στους αγώνες του είχε την ηθική και υλική συμπαράσταση της Εκκλησίας.....

(δ) Η σύνθεση του Ακάθιστου Ύμνου συνδέεται με την πολιορκία της Θεσσαλονίκης από τους Άβαροσλάβους.....

(ε) Τα «θέματα» ήταν κτήματα τα οποία ο βυζαντινός αυτοκράτορας παραχωρούσε, για διπλωματικούς λόγους, σε ξένους ηγεμόνες.....

(στ) Τα έσοδα από τα «στρατιωτόπια» έδιναν στους στρατιώτες του Βυζαντίου τη δυνατότητα να συντηρήσουν το άλογο και τον οπλισμό τους.....

(ζ) Ο Ηράκλειος έδωσε θρησκευτικό χαρακτήρα στους πολέμους του εναντίον των Περσών.....

(η) Ο στρατηγός ασκούσε μόνο τη στρατιωτική και όχι την πολιτική διοίκηση των θεμάτων.....

(θ) Επίσημη γλώσσα στην πολιτική διοίκηση έγινε η ελληνική αλλά στη στρατιωτική διοίκηση εξακολούθει να είναι η λατινική.....

3. Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

1. Οι εκστρατείες του Ηρακλείου έγιναν μέσα σε κλίμα θρησκευτικής έξαρσης και είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα, γιατί:

α. επικεφαλής του βυζαντινού στρατού τέθηκαν επιφανείς ιεράρχες

β. στράφηκαν εναντίον των Περσών που είχαν αφαιρέσει τον Τίμιο Σταυρό

γ. στράφηκαν εναντίον των μουσουλμάνων Αράβων που είχαν αφαιρέσει τον Τίμιο Σταυρό

δ. οδήγησαν στο Πρώτο Σχίσμα των δύο Εκκλησιών

2. Τα πρώτα «θέματα»:

- α. ήταν αρχικά στρατιωτικές μονάδες μετακινούμενες ανά την επικράτεια
- β. ήταν αρχικά διοικητικές περιφέρειες με δικό τους στρατό
- γ. οργανώθηκαν στη Βαλκανική Χερσόνησο
- δ. οργανώθηκαν στη θάλασσα

3. Τα πρώτα θέματα οργανώθηκαν:

- α. στο Φραγκικό κράτος
- β. στη Βαλκανική Χερσόνησο
- γ. στη Μικρά Ασία
- δ. στην Αφρική

4. Η σύνθεση του Ακάθιστου Ύμνου συνδέεται με:

- α. την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους
- β. τη νίκη των Βυζαντινών κατά των Βουλγάρων
- γ. την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους Άραβες
- δ. την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους Πέρσες, Αβάρους και Σλάβους

5. Τον Τίμιο Σταυρό από τους Πέρσες ανέκτησε:

- α. ο Μιχαήλ Β΄
- β. ο Ηράκλειος
- γ. ο Λέων Τσαυρος
- δ. ο Βασίλειος Β΄

6. Ο Ηράκλειος συνέτριψε τον περσικό στρατό στη μάχη:

- α. της Νινευί
- β. του Κοσσυφοπεδίου
- γ. του Ματζικέρτ
- δ. της Άγκυρας

4. Συμπληρώστε τις παρακάτω προτάσεις για να μάθετε τα προβλήματα που αντιμετώπιζει το Βυζάντιο αυτή την εποχή:

Α) Ο πληθυσμός των πόλεων..... εξαιτίας
κακών....., σεισμών και..... εχθρών στα εδάφη της αυτοκρατορίας.

Β) Το εμπόριο και η νομισματική κυκλοφορία.....

Γ) Ο στρατός.....

Δ) Οι..... κατακλύζουν τα βόρεια σύνορα και οι..... τα ανατολικά.

5. Να συμπληρώσετε τα κενά με τη σωστή λέξη-έννοια, για να μάθετε για τις εκστρατείες του Ηράκλειου:

- ❖ Ο Ηράκλειος αντιπροσωπεύει τον τύπο του..... αυτοκράτορα που ηγήθηκε προσωπικά του βυζαντινού στρατού. Αφού αναδιοργάνωσε το στράτευμα με την οικονομική συμπαράσταση της, επιχείρησε συνεχείς εκστρατείες κατά των(622-628).
- ❖ Στη μάχη της, κοντά στα Ταυγάμηλα, πέτυχε να συντρίψει τους Πέρσες και να ανακτήσει όλες τις βυζαντινές επαρχίες στην Εγγύς Ανατολή (627).
- ❖ Ταπεινωτική ήττα υπέστησαν και οι..... και οι....., όταν σε συνεννόηση με τους Πέρσες, πολιορκήσαν την.....(626).
- ❖ Επειδή οι Πέρσες είχαν αρπάξει τον, το ιερότερο κειμήλιο ου Χριστιανισμού, οι εκστρατείες του Ηρακλείου προσέλαβαν έντονο χαρακτήρα.
- ❖ Η στρατιωτική και πολιτική διοίκηση των επαρχιών, η οποία στο παλαιό διοικητικό σύστημα της αυτοκρατορίας ασκούνταν από διαφορετικά πρόσωπα, ενώθηκαν τώρα στο πρόσωπο του.....Αυτός ασκούσε την ανώτατη εξουσία μέσα στα όρια του θέματος.
- ❖ Μια άλλη σημαντική αλλαγή της εποχής αυτής είναι η ολοκλήρωση του..... της κρατικής διοίκησης. Επίσημη γλώσσα στην πολιτική και στρατιωτική διοίκηση έγινε η γλώσσα. Πρώτος ο Ηράκλειος υιοθέτησε τον τίτλο

6. Να γράψετε κατατοπιστικά σημειώματα για τα πιο κάτω:

Θέματα:

Τι ήταν:

Πότε και πού:.....

Σκοπός:.....

Ποιοι υπηρετούσαν:.....

Ποιος διοικούσε:.....

Ποιες εξουσίες ασκούσε:

Στρατιωτόπια:

Τι ήταν:.....

Ποιος τα παραχωρούσε και σε ποιον.....

Χρησιμότητα: Με τα έσοδα από τα στρατιωτόπια οι στρατιώτες:

1.....

2.....

3.....

Ας μελετήσουμε λίγες πηγές...

1^η πηγή

7. (α) Με ποιο ιστορικό γεγονός σχετίζεται η διπλανή εικόνα;

.....

(β) Ποιος ύμνος σχετίζεται με το γεγονός και σε ποιον είναι αφιερωμένος;

.....

2^η Πηγή:

«Η αυτοκρατορία είχε μεταβληθεί σε ερείπια, όταν ανέλαβε τη διακυβέρνησή της ο Ηράκλειος (610–641), ένας από τους μεγαλύτερους ηγεμόνες του Βυζαντίου. Η χώρα βρισκόταν σε άθλια οικονομική κατάσταση και ο παλαιωμένος διοικητικός μηχανισμός είχε αχρηστευθεί. Η στρατιωτική οργάνωση, που στηριζόταν στους μισθοφόρους, δεν απέδιδε, αφού δεν υπήρχαν χρήματα, ενώ είχαν εξαντληθεί και οι παλαιές εστίες που τροφοδοτούσαν το στράτευμα με έμφυχο υλικό. Οι κεντρικές επαρχίες του κράτους είχαν κυριευθεί από τους εχθρούς. Άβαροι και Σλάβοι είχαν εγκατασταθεί στη Βαλκανική χερσόνησο, ενώ οι Πέρσες βρίσκονταν στην καρδιά της Μ. Ασίας. Μόνο μια εσωτερική αναγέννηση θα μπορούσε να σώσει την αυτοκρατορία από την καταστροφή».

Georg Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1978, τόμ. 1, σ. 159

3^η Πηγή

«Η σημασία της αναδιοργάνωσης του στρατού και της διοίκησης φάνηκε αμέσως από τα γεγονότα που ακολούθησαν. Ο αγώνας των Βυζαντινών κατά των Περσών στη δεκαετία του 620 παίρνει εντελώς νέα τροπή, αφού τις ήττες του παρελθόντος διαδέχονται τώρα επικές επιτυχίες. Το κράτος ανορθώνεται και καταφέρνει συντριπτικό πλήγμα στον εχθρό, που ως τώρα ήταν υπέρτερος. Δεν είναι μικρή και η συμβολή της πανίσχυρης βυζαντινής Εκκλησίας στην επιτυχία αυτή. Για τον αγώνα εναντίον των απιστών έθεσε όλους τους θησαυρούς της στη διάθεση του πτωχευμένου κράτους. Ο πόλεμος άρχισε μέσα σε μια ατμόσφαιρα θρησκευτικής εξάρσεως, που ήταν άγνωστη σε προηγούμενες εποχές. Ήταν ο πρώτος χαρακτηριστικά μεσαιωνικός πόλεμος, πρόδρομος των κατοπινών σταυροφοριών. Ο αυτοκράτορας ανέλαβε προσωπικά την αρχηγία του στρατεύματος και ανέθεσε στον πατριάρχη Σέργιο και στον πατρικίο Βάνο να διοικούν το κράτος στη θέση του ανήλικου γιού του όσο χρόνο θα απουσίαζε από την Κωνσταντινούπολη».

Georg Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1978, τόμ. 1, σ. 166–167

8. Αφού μελετήσετε τα πιο πάνω παραθέματα και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα πιο κάτω ερωτήματα:

(α) Να αναφέρετε τρία (3) προβλήματα που αντιμετώπιζε το Βυζάντιο, όταν ο Ηράκλειος έγινε αυτοκράτοράς του.

(β) Να αναφέρετε ποιο χαρακτήρα είχαν οι εκστρατείες του Ηρακλείου κατά των Περσών και να εξηγήσετε γιατί.

(γ) Να γράψετε και να εξηγήσετε δύο (2) παράγοντες (λόγους) που συνέβαλαν στη νίκη του Ηρακλείου κατά των Περσών.

4^η Πηγή:

«Με τον θεσμό των θεμάτων δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τη συγκρότηση ενός ισχυρού εντόπιου στρατού, πράγμα που απάλλαξε κι αυτό την αυτοκρατορία από τη δαπανηρή στρατολόγηση αλλοδαπών μισθοφόρων, που δεν ήταν πάντοτε ούτε αφοσιωμένοι ούτε επαρκείς. [...] Ένας σημαντικός αριθμός βυζαντινών γεωργών έλαβε «στρατιωτικά κτήματα» με τη δέσμευση να προσφέρει στρατιωτική υπηρεσία. [...] Σύμφωνα με μεταγενέστερες πηγές, σε περίπτωση επιστρατεύσεως οι στρατιώτες όφειλαν να είναι ετοιμοπόλεμοι, έχοντας πλήρη οπλισμό και ένα άλογο. Βέβαια αποζημιώνονταν και με έναν ορισμένο μισθό, που ήταν όμως πενιχρός. Έτσι με το νέο σύστημα περιορίσθηκαν σημαντικά οι δημόσιες δαπάνες για τις ανάγκες του στρατού. Εξάλλου η δημιουργία των στρατιωτικών κτημάτων ενίσχυσε τον θεσμό της μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας». [...]

Georg Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1978, τόμ. 1

9. Αφού μελετήσετε την πιο πάνω πηγή και με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα πιο κάτω ερωτήματα:

(α) Να εξηγήσετε γιατί ο θεματικός στρατός αποδείχτηκε πιο αποτελεσματικός από τον μισθοφορικό.

(β) Ο θεσμός των θεμάτων ωφέλησε σημαντικά το βυζαντινό κράτος. Να δικαιολογήσετε τη θέση αυτή καταγράφοντας δύο (2) επιχειρήματα από την 4^η πηγή.

